

ŚLĄSKIE NAZWY GEOGRAFICZNE MOTYWOWANE NAZWAMI KOLORÓW

Słowa tematyczne: nazwy geograficzne, nazwy kolorów, Śląsk

1. PRZEDMIOT I CEL BADAŃ

Kolory uznawane są za podstawowe środki orientacji człowieka w świecie. Są również ważnym elementem konceptualizacji świata. Mogą być wyrazem tożsamości jednostkowej i zbiorowej (Jurek, 2011, s. 71–73), informować o wartościach wyznawanych przez dane społeczeństwo oraz odzwierciedlać sposób postrzegania otaczającej rzeczywistości (Czachorowska, Stypa, 2010, s. 47; Gonigroszek, 2008). Nazwy kolorów są przedmiotem zainteresowania wielu nauk: od fizyki, przez neurologię, psychologię, sztukę, kulturoznawstwo, aż po językoznawstwo, szczególnie semantykę, dialektologię i etnolingwistykę (por. Libera, 1987; Tokarski, 1995; Wierzbicka, 1999; Zaręba, 1954). Nieliczne są prace onomastyczne podejmujące ten temat, por. artykuły o przymiotnikach właściwościowych w hydronimii autorstwa Ewy Jakus-Borkowej (1989) i Jerzego Dumy (2003), Izabeli Różyckiej w mikrotoponimii (2001) czy Iryny Gaponenko w toponimii rosyjskiej, polskiej i białoruskiej (2019).

W swoich pracach na temat onimicznego obrazu Śląska przedmiotem zainteresowania uczyniłam również polskie i niemieckie nazwy geograficzne z elementem nazywającym kolor. Śląsk jest regionem, w którym nastąpiło spontaniczne przejmowanie nazw, będące wynikiem wielowiekowego współżycia różnych grup językowych i etnicznych. Historia Śląska i naturalna symbioza językowo-kulturowa pozwalają traktować na równi nazwy niemieckie i polskie, tym bardziej że nie zawsze można potwierdzić, która z nazw jest pierwotna. Równocześnie po II wojnie światowej nastąpiły sztuczne, urzędowe zmiany nazw geograficznych. Komisja Ustalania Nazw Miejscowości¹ miała za zadanie spolonizowanie

---

¹ W 1948 roku nazwę zmieniono na Komisja Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych.

nazw niemieckich, uwzględniając nazwy istniejące w obiegu potocznym (jak np. na Górnym Śląsku), chociaż nie wszędzie było to możliwe (na Dolnym Śląsku ludność niemiecką wysiedlono). W zaleceniach Komisja miała brać pod uwagę krajobraz i ukształtowanie terenu, a także miejscowe zwyczaje i obrzędy. W swej pracy kierowała się zapisami historycznymi nazw polskich i uwzględniała słowiańskie nazwy osad zaginionych, często nadawała jednak obiektom o nazwach pierwotnie niemieckich nowe nazwy polskie, były to tzw. chrzty, niekiedy nawiązujące do poprzednich znaczeń (Choroś, 2011, s. 29–31).

W prowadzonych badaniach wykorzystuję metodologię językowego obrazu świata (JOŚ), która zakłada, że elementy języka są nośnikami wiedzy potocznej, wiedzy o sposobach postrzegania rzeczywistości, conceptualizacji świata i wyznaczanych wartościach. Takimi elementami języka są (podobnie jak frazeologizmy) nazwy własne. Chociaż same nie mają znaczenia leksykalnego, żywo odczuwany jest ich związek z apelatywnym budulcem, od którego pochodzą. Interesują mnie nazwy odapelatywne, zarówno obiektów zamieszkaných (ojkonimy), jak i niezamieszkaných (anojkonimy), a także oronimy i hydronimy. Nazwy są wyekscerpowane ze „Słownika etymologicznego nazw geograficznych Śląska” (NGŚ) (Rospond 1970 i in.)². W celu uwypuklenia pewnych zjawisk oraz wskazania konotacji i asocjacji oprócz nazw najstarszych (polskich i niemieckich) biorę też pod uwagę nowe nazwy polskie, używane współcześnie. Analiza ma charakter jakościowy, dlatego niektóre powtarzające się nazwy zostały opuszczone.

Niniejszy artykuł jest kontynuacją badań opublikowanych w „Pracach Językoznawczych”³, w części pierwszej opisałam nazwy zawierające przymiotniki *czarny*, *zielony* i *biały*. Pokazałam podstawowe kolokacje, które potwierdziły prototypowe wzorce bieli, zieleni i czerni, ale wprowadziły też nowe, niezapisane w słownikach znaczenia konotacyjne. Korzystając z badań semantycznych i dialektologicznych, przedstawiłam podstawowe opozycje: biały — czarny i zielony — czarny, plasujące się na osi wartościowania dobry — zły, jasny — ciemny, życie — śmierć. Nie wyczerpało to jednak palety barw, które charakteryzują Śląsk. Oprócz kolorów podstawowych, jak *rot/czerwony* (też *rudy*) na uwagę zasługują barwy pochodne, których nazwy zostały utworzone od nazw minerałów, metali,

² W niektórych przykładach materiał ten został zweryfikowany i uzupełniony, m.in. o dane zawarte w „Elektronicznym słowniku hydronimów Polski” (ESHP). Jeśli to możliwe, w swoich rozważaniach wychodzę od nazw pierwotnych i pokazuję ich odpowiedniki w drugim języku. Ponieważ interesuje mnie przede wszystkim semantyczny aspekt apelatywnego budulca nazw, datowanie jest tu sprawą drugorzędną, np. dla niemieckich nazw ekscerpowanych z powojennych „Monitorów Polskich” i kartoteki URM (eksploracji terenowej z ramienia Komisji Ustalania Nazw Miejscowych i Obiektów Fizjograficznych przy Urzędzie Rady Ministrów) przyjmuję orientacyjne datowanie przed 1945 rokiem.

³ Tu też omówiłam problematykę kolorów i barw w różnych dziedzinach nauki, a także konotacje, symbolikę i ludową wizję świata zawarte w tych nazwach (por. Lech-Kirstein, 2021).

kamieni lub substancji barwnych, jak *gold(en)/złoty*, *silber(n)/srebrny*, *kupfer(n)/miedziany*⁴, a także okazjonalne (raczej polskiego pochodzenia): *purpurowy*, *lazurowy*, *szary*, *siwy* czy *szady*.

Nazwy kolorów użyte w tytule rozumiem szeroko jako wszystkie elementy nazywające kolor, pochodzące od nazwy koloru czy uruchamiające asocjacje z nazwą koloru. Nie będą to tylko przymiotniki właściwościowe (por. Jakus-Borkowa, 1989, s. 141), jakościowe, tworzące nazwy topograficzne charakteryzujące i kulturowe (por. Myszką, 2006, s. 169), lecz także derywaty, które pochodzą od nazw kolorów. Będą to również nazwy pośrednio nazywające kolor, a bezpośrednio związane z występowaniem na tym terenie złóż metali i minerałów (np. *Złoty Stok*, *Srebrna Góra*). Wszystkie je będę omawiać wspólnie jako te, które dzisiaj kojarzą się z nazwą koloru i tak mogą być postrzegane przez współczesnego użytkownika języka. To, co w momencie nadania nazwy było podstawową motywacją, z czasem mogło stać się mniej przejrzyste, a nawet wyparte przez inne konotacje⁵.

2. ANALIZA NAZW POCHODZĄCYCH OD NAZW KOLORÓW

2.1. Niem. *gold*, *golden* / pol. *złoty*

Przymiotnik *złoty* wiąże się z wydobywaniem i płukaniem złota na tym terenie, stąd nie zawsze bezpośrednio będzie nazywać kolor. Występowanie tzw. piasków złotoносnych było udokumentowane na Dolnym Śląsku od starożytności. Złóża rud arsenu zawierających złoto ciągną się pasem o długości około 55 km od Wądroża Wielkiego i Mikołajowic na wschodzie przez Złotoryję do Lwówka Śląskiego na zachodzie. Na południu złoto spotykane było w bloku kar-konosko-izerskim. Eksploatacja tego kruszcu z piasków i żwirów odbywała się także w okolicach Strzegomia i Świdnicy, w Górach Sowich, regionie kłodzkim i Sudetach Wschodnich, a także w rejonie Głuchołaz (Grodzicki, 2002, s. 50). Większość nazw geograficznych zawierających przymiotnik *złoty* występuje właśnie w Sudetach w województwie dolnośląskim.

Symbolika złota w kulturze ludowej i chrześcijańskiej zyskuje przeważnie walor dodatni, związany ze światłem, jasnością, niebem i ogniem (Libera, 1987, s. 126–127). Prototypowe odniesienia koloru złotego do słońca pozwalają umieścić go w podstawowych opozycjach ciepły — zimny, jasny — ciemny

⁴ Według badań nazwy pochodne od minerałów, metali, kamieni plasują się na drugim miejscu zaraz po nazwach pochodzących od roślin (Madeja, 2010, s. 198).

⁵ Analiza nie obejmuje nazw motywowanych przez inne nazwy własne (nazwy geograficzne i osobowe) typu *Srebrne Siodelko* (: n. ter. *Srebrne Turniczki*), *Srebrna Dolina* (: n. m. *Srebrna Góra*), *Goldberger Vorwerke* (: n. m. *Godberg*, pol. *Złotoryja*), *Slotagłowa* (: n. os. *Złota Głowa*).

w pozytywnie wartościowanych członach (Tokarski, 2004, s. 103). Pozytywne waloryzowanie wiąże także złoto z górą, a dalej z bogactwem, pięknem i boskością (Libera, 1987, s. 127).

Niewiele śląskich nazw z przymiotnikiem *złoty* jest tłumaczeniem niemieckiego przymiotnika *golden*. Większość nazw niemieckich zawiera rzeczownik *Gold* oznaczający 'złoto jako surowiec', używany w funkcji przymiotnika w znaczeniu, które można znaleźć w słowniku Grimmów: 'związany ze złotem', 'mający kolor złota'. Znaczenia *Gold* w takiej funkcji w niemieckim to m.in.: 'łśniący, jasny, błyszczący wygląd złota, często w porównaniach', 'złoto jako barwnik', 'w porównaniach dotyczących wyglądu złota' (DWB).

„Słownik staropolski” podaje następujące znaczenia leksemu *złoty*: 'zrobiony ze złota, dotyczący złota', 'zawierający złoto' i 'złotej barwy, złocisty' (SSStp XI 408–409), „Słownik wileński” powtarza te znaczenia: 'ze złota, od złota', a także 'podobny do koloru złota, cytrynowo-żółty, wpadający w pomarańczowy' (SWil II 2225)⁶.

W złożonych nazwach geograficznych Śląska człon określany związany jest z górą, stokiem lub żyłą złota: *Gold-Berg*, dziś *Złota Góra* 1886, góra, Brama Krzeszowska, Sudety Środ., NGŚ XVI 155; *Gold Berge* przed 1945, pol. *Złocien*, wzgórze, pow. żar. i żag., NGŚ XVI 154; *Sloto gora* ok. 1934, n. ter. w Nowej Wsi Królewskiej, dziś cz. mta Opole, opol., NGŚ XVI 155; *Goldberg*, też *Złotnik* przed 1945, wzgórze, daw. pow. woł., NGŚ XVI 157; *Gold Höhe* przed 1945: niem. 'złote wzgórze', pol. *Michałówka*, wzgórze, daw. pow. wałb., NGŚ VII, 129.

Nazwy wodne z niemieckim członem *gold-* wskazują na strumienie i potoki, w których płukano złoto, np. *Gold Wasser* 1816, pol. *Złote Wody*, cz. Bartnicy, gm. Nowa Ruda, dlnśl., NGŚ XVI 156; *Gold-Wasser* 1925, pol. *Złotniczka*, potok, l. dopł. Czarnego Potoku, dorz. Bobru, Odra, NGŚ XVI 156, ESHP; *Goldbach* 1670, pol. *Złoty Potok*, wś, gm. Leśna, dlnśl., NGŚ XVI 160; *Goldbach* 1520, pol. *Złotno*, wś, gm. Szczytna, dlnśl., NGŚ XVI 158; *Gold B.[ach]* 1830, dziś *Złota*, struga, l. dopł. Czernej Wielkiej, Bóbr, Odra, NGŚ XVI 155, ESHP; *Goldener B.[ach]* 1905, pol. *Złotnica*, rzeka, l. dopł. Bystrzycy, dorz. Odry, NGŚ XVI 156, ESHP; *Gold Graben*, też *Schloss Graben* 1951, pol. *Złotnik*, rzeka, p. dopł. Cienkówki, dorz. Oławy, Odra, NGŚ XVI 157; *Goldfloß*, pol. *Złotnik* ok. 1911, potok, p. dopł. Mielnicy, dorz. Izery, Łaba, NGŚ XVI 157, ESHP; *Gold-Br[unnen]* 1938: niem. *Gold Brunnen* 'złote źródło', pol. *Srebrnik*, źródło w Masywie Raduni, dlnśl., NGŚ XIII 13, ESHP.

Człon związany z kolorem złotym łączy się też z innymi określeniami topograficznymi: *Goldwiese* 1845: niem. 'złota łąka', pol. *Złocieniec*, os. koło Bartnicy,

⁶ Jak podaje A. Zaręba (1954, s. 33), przymiotnika *złoty* w znaczeniu koloru nie używano w gwarach polskich, chociaż kartoteka SGŚ dysponuje pojedynczymi poświadczeniami.

gm. Nowa Ruda, dlnśl., NGŚ XVI 154; *An der Lunze, an der goldnen Lunze* 1845: niem. 'złota łąka', pol. *Łączka*, rzeka, p. dopł. Młyńska, dorz. Zimnej Wody, Odra, NGŚ VII, 55; *Goldene Wald* 1785, pol. *Złoty Las*, os. leśna, gm. Świdnica, dlnśl., NGŚ XVI 159; *Goldene Aussicht* przed 1945: niem. 'złoty widok', pol. *Kolo Zakrętu*, pole, daw. pow. lwów., NGŚ V, 56⁷.

2.2. Niem. *silber* / pol. *srebrny*

Kolor srebrny w nazwach ma związek z istnieniem srebronośnych rud ołowiu w rejonie nizinnym Bytomia i Tarnowskich Gór. Pierwsze wzmianki o ich istnieniu pochodzą z XII i XIII wieku (Mikoś, 2002, s. 88–91; Zalewski, 2018, s. 19).

Niemiecki rzeczownik *Silber* oznacza 'srebro, biały, błyszczący metal, który ze względu na ognioodporność uważany jest za najszlachetniejszy po złocie', w znaczeniach przenośnych oznacza kolor srebrnobiały, odnoszący się do srebrnego obłoku, srebrnego strumyka, srebrnego źródła, srebrnego połysku itp.' (DWB). W nazwach śląskich raczej nie pojawia się niemiecki przymiotnik *silbern* 'srebrny', ale element *silber-* — wykorzystywany w apelatywach typu *Silberbär*, *Silbergeld* tłumaczony jest przez KUNM jako *srebrny*.

Przymiotnik *srebrny* (w odmianach fonetycznych *siebrny*, *strzebrny*, *śrebrny*, *śrebrny*, *śrzebrny*, *śrzebrny*, *śrzebrny*) od staropolszczyzny oznaczał 'zrobiony ze srebra, dotyczący srebra' (SPJS), w „Słowniku wileńskim” widzimy znaczenie 'ze srebra', ale także 'mający blask srebra, srebrzysty' (SWil II 1552), dopiero jednak „Słownik warszawski” podaje 'z barwy podobny do srebra' (SW VI 371), a Doroszewski — 'mający kolor srebra' (SJPDor VIII 665).

Semantycznie nazwa koloru srebrnego ma związek z bielą, co potwierdzają etymologie tych kolorów w wielu językach indoeuropejskich (Tokarski, 2004, s. 71). Jest to więc biały z metalicznym połyskiem, przywołujący prototypy księżyca i gwiazd. W materiale onimicznym znaczenia te potwierdzają połączenia srebrnego z wodą i wierzchołkami gór, co oznacza zapewne obiekty jasne i błyszczące, np. rzeka *Srebrna* wcześniej nosiła nazwę *Moyser Bach* 1845, ale też *Helle Bach* 'jasny potok' (p. dopł. Wilczycy, Bóbr, Odra, NGŚ XIII 12).

Niewiele jest nazw niederywowanych typu *Silber* 1679, pol. *Żelistaw*, n. przejściowa *Srebrnik*, wś, gm. Małomice, lubus., NGŚ XVI 183; większość nazw to derywaty złożone.

Najczęściej człon związany ze srebrem i kolorem srebrnym wykorzystywany jest w nazwach obiektów wodnych: *Silber Fl.* 1717, pol. *Srebrna Woda*, potok,

⁷ Pośrednio z wyrazem *złoto* i kolorem złotym związane są nazwy służebne, np. *Złotniki*: *złotnicy* 'wytwórcy ozdób ze złota i drogich kamieni' (*Złotnici* 1260, pol. *Złotniki*, wś, gm. Prószków, opol., NGŚ XVI 157) czy nazwy zawierające człony pochodne, np. *Goldgrubenhübel* 'góra przy kopalni złota' (*Goldgrubenhübel* przed 1945, pol. *Złote Jamy*, góra, G. Izerskie, Sudety Zach., NGŚ XVI 156).

p. dopł. Walimki, dorz. Bystrzycy, Odra, NGŚ XIII 12, ESHP; *Silber Bach* 1993, pol. *Srebrnik*, też *Srebrny Potok*, potok, p. dopł. Złotnej, Bóbr, Odra, NGŚ XIII 13; *Silber Quelle* przed 1945, pol. *Srebrne Źródło*, też *Orle Źródło*, źródło pod twierdzą srebrnogórską, d. pow. ząb., dlnśl., NGŚ XIII 12; *Silberquelle* przed 1945, pol. *Srebrne Źródło*, źródło u podnóża Wysokiego Kamienia, G. Stołowe, Sudety Środ., NGŚ XIII 12; i górskie: *Silber Berg* przed 1945, pol. *Srebrna*, wzniesienie w Grzbiecie Małym, G. Kaczawskie, Sudety Zach., NGŚ XIII 12; *Silberberg* 1331, pol. *Srebrna Góra*, wś, gm. Stoszowice, dlnśl., NGŚ XIII 12; *Silberkamm* przed 1945: *der Kamm* 'grzebień, grzbiet', pol. *Srebrny Uplaz*, też *Srebrny Grzebień*, *Srebrna Grań*, *Srebrna Orań*, zbocze Smogorni, Karkonosze, Sudety Zach., NGŚ XIII 13; *Silberstein* przed 1945, pol. *Trzy Korony*, wzniesienie, Rudawy Janowickie, Sudety Zach., NGŚ XIV, 105; *Silber Lehne* przed 1945: niem. 'srebrne zbocze', pol. *Radoń*, też *Złota Góra*, góra, Pog. Wałbrzyskie, Sudety Środ., NGŚ XI 98.

Istnieją też nazwy mniejszych obiektów zawierające w nazwie przymiotnik *srebrny*, notowane przez przewodniki i słowniki geograficzne, niepoświadczone w języku niemieckim, np.: *Srebrne Turniczki* 1993, urwiska skalne pod krawędzią Kotła Małego Stawu, NGŚ XIII 12; *Srebrny Widok* 1993, łąka na stoku Rudzianek w Zachełmiu, gm. Podgórzyn, dlnśl., NGŚ XIII 13; *Silber Wiese* przed 1945, pol. *Srebrna Łąka*, łąka w Lasockim Grzbiecie, Karkonosze, Sudety Zach., NGŚ XIII 12.

Sporadycznie nazwy zachowują starą formę przymiotnika *strzebny*, np. *Strzebrincop* ok. 1300: *srebrny kop* 'srebrna góra', pol. *Strzybnik*, wś, gm. Rudnik, śl., NGŚ XIII 102; lub decyzją KUNM *Strzybnik*, też *Strzybne Skały* 1993, góra, G. Złote, Sudety Wsch., NGŚ XIII 102.

2.3. Niem. *rot* / pol. *czerwony* / *rudy* / *rdzawy*

W języku niemieckim przymiotnik *rot* oznacza 'czerwony', ale też 'rudy, ryży' (raczej o człowieku i jego włosach). Słownik Grimmów podaje, że przymiotnik *roth* dawniej mógł też określać kolor złoty, następnie zbliżył się w stronę brązowego, szczególnie żółtawobrazowego i czerwobrazowego oraz obejmował takie kolory, jak szkarłatny, krwisty, miedziany, karminowy, jaskrawoczerwony, różowoczerwony, jasnoczerwony (DWB).

Wiele nazw zawierających niemiecki element *rot* zostało przetłumaczonych (naturalnie lub sztucznie) na polskie *czerwony*. Są to nazwy związane z wodą: *Rotes Wasser* 1915, pol. *Czerwieńca*, rzeka, p. dopł. Miedzianki, Nysa Łużycka, Odra, NGŚ II 68, ESHP; *Rothwasser* 1927, pol. *Czerwona Woda*, wś, gm. Węgliniec, dlnśl., NGŚ II 69; *rothe fl.[oss]* 1736, pol. *Czerwony Potok*, potok, l. dopł. Kwisy, Bóbr, Odra, NGŚ II 71, ESHP; *Rothflus* 1665, pol. *Czerwony Strumień*, nieistniejąca wieś, gm. Międzylesie, dlnśl., NGŚ II 71; *Rote Lache* przed 1945, pol. *Czerwone*, cz. lasu, Koniowo, gm. Trzebnica, dlnśl., NGŚ II 70; nazwy górskie: *Roterberg*

przed 1945, pol. *Czerwieniec*, góra, Pogórze Izerskie, Sudety Zach., NGŚ XII 68; *Rotheberg*, pol. *Czerwoniak*, góra, Kotlina Kłodzka, Sudety Środ., NGŚ II 70; *Rote Höhe* przed 1945, pol. *Czerwota*, góra, Kotlina i Brama Krzeszowska, Sudety Środ., NGŚ II 71; *Rothe Grund* 1786, pol. *Czerwoniak*, też *Czerwona Dolina*, cz. wsi Sosnówka, gm. Podgórzyn, dlnśl., NGŚ II 70; także nieliczne nazwy kulturowe: *Rothaus* 1845, pol. *Czerwony Dwór*, przys. do wsi Brzezina, gm. Brzeg, opol., NGŚ II 70; *Czerwony dwór* 1879, też *Rothe H.[of]*, przys. wsi-gm. Jaworze, śl., NGŚ II, 70; *Rothneudorff* 1743, pol. *Czerwieniec*, wś, gm. Łagiewniki, dlnśl., NGŚ XII 68; *Rothkirch*, łac. *Ruffa ecclessia* ok. 1300, pol. *Czerwony Kościół*, daw. też *Studzienica*, wieś, gm. Krotoszyce, dlnśl., NGŚ XII 70.

Nazwy polskie niemające odpowiedników niemieckich również wykorzystują przymiotnik *czerwony*, np. *Czerwona Grobla* 1845, pustkowie we wsi Płużniczka, gm. Toszek, śl., NGŚ II 69; *Czerwona Górka* przed 1945, wzgórze, daw. pow. krap., NGŚ II 69; *Czerwona Góra* przed 1945, wzgórze, daw. pow. Iwów., NGŚ II, 69.

W nazwach polskich na Śląsku zachowała się też gwarowa forma *czerwiony*, np.: *Czerwiona górka* ok. 1934, n. ter. we wsi Rozbark, obecnie cz. mta Bytom, śl., NGŚ II, 68; *villa Czerwonko* 1679, *Czervienka* 1687/1688, cz. mta Pyskowice, śl., NGŚ II, 68–69; *Czerwencka* 1743, *Czerwonka* 1784, dziś *Czerwionka-Leszczyny*, mto-gm., śl, NGŚ II 68–69.

W wielu powojennych nazwach geograficznych KUNM tłumaczyła niemieckie *rot* jako *rudy*: *Roter Hübel* przed 1945: niem. ‘rude zbocze’, dziś *Rudawka*, góra, daw. pow. jel., NGŚ XII 16; *Rote Höhe* przed 1945: niem. ‘rude wzgórze’, dziś *Rudawka*, góra, Pogórze Bolkowickie, Sudety Wsch., NGŚ XII 16; *Rote Berg*, dziś *Rudna*, wzgórze, wś Rudna, dlnśl., NGŚ XII 17; *Rothe Gr.(aben)* 1889, dziś *Rudnica*, rzeka, p. dopł. Czerńca, dorz. Cichej Wody, Odra, NGŚ XII 19, ESHP; *Rothe Lehne* przed 1945: niem. ‘czerwone zbocze’, dziś *Rudnica*, daw. pow. jel., NGŚ XII 19; *Roter Sandhaufen* przed 1945: niem. ‘kupa rudego piasku’, dziś *Rudnik*, n. ter., daw. pow. bol., NGŚ XII 19; *Roter Saum* 1845: niem. ‘rudy brzeg, skraj’, dziś *Rudy Krajek*, kolonia Nowej Świdnicy, gm. Olszyna, dlnśl., NGŚ XII 21; *Rothe Sümpfe* przed 1945: niem. ‘rude bagna’, dziś *Rudawiec*, polana na północnym stoku góry, G. Bialskie, Sudety Wsch., NGŚ XII 16; *Rothe Lache* przed 1945: ‘ruda łacha, kałuża’, dziś *Ruda Łacha*, mokradło, daw. pow. woł., NGŚ XII 14; *Rotes Floss* przed 1945, pol. *Rudzik*, strumyk, dopł. Maliny, dorz. Jedlicy, Łomnica, Bóbr, NGŚ XII 24.

Bardzo trudno stwierdzić, które z nazw polskich zawierają element *rudy* w znaczeniu przymiotnikowym ‘czerwony, rdzawy’, por. *rudy* i *rudawy* ‘rdzawy, ryży, czerwonobrazowy’ (SSp VIII 43–44), ‘czerwonobrazowy, rdzawy’ (SpXVI, XXXVII 127), ‘śniady, brudnoczerwony, jak ruda’ (SWil II 1423), ‘śniadobrudnoczerwony, jak ruda; żółtoczerwony’. Zapewne określenie koloru znajdziemy w nazwach z elementem *rudny* ‘czerwony, rdzawy’, por. *Rudna* 1347, wś-gm.,

dlnśl., NGŚ XII 17; *Rudnak* (*rudinok*) ok. 1934, ogólnopolski *Rudniak*, n. ter., wś Brynica, gm. Łubniany, opol., NGŚ XII 18; *Rudno* 1228–43, dziś *Rudnica*, wś, gm. Stoszowice, dlnśl., NGŚ XII 18–19.

Polski rdzeń *rud-* jest polisemantyczny. Może pochodzić również od rzeczownika *ruda*, który oznaczał w staropolszczyźnie ‘surowiec mineralny, z którego wytapia się jakiś metal’ oraz ‘prymitywny zakład hutniczo-metalurgiczny’ (SStp VIII 43), por. liczne derywaty: *rudny* ‘mający związek z rudą’, *rudnik* ‘wydobyczący rudę, pracujący w kopalni’ lub ‘wytapiacz żelaza z rudy’ (SStp VIII 44; SW V 765), *rudnia* ‘kopalnia rudy’, *rudnik* ‘górnik’ (SW V 764). Na minerały może wskazywać nazwa *Ruda fluvio* 1258, dziś *Ruda*, rzeka, p. dopł. Odry, NGŚ XII 13, o zakładzie metalurgicznym — nazwa *Ruda* ok. 1300, dziś *Ruda Śląska*, mto, śl., NGŚ XII 15, wiąże się bowiem z istnieniem w tym miejscu kuźnicy (najpierw ołowiu, potem żelaza). Jednym z rodzajów rud są rudy darniowe, występujące na mokradłach i łąkach, stąd znaczenie rzeczownika *ruda* ‘torf miałki, przesiąknięty wodą; błoto; bagnisko’ (SW V 763), por. derywaty: *rudzina* ‘małe bagno’, *rudawa* ‘odmiana bagna, zwana tak zapewne od koloru rudego’ i ‘góra obfitująca w rudę’ (SW V 764), np. *Rudowke* 1731, dziś *Rudawka*, cz. Międzyrzecz Górny, gm. Jasienica, śl., NGŚ XII 16; *Die Rudofke Lache* 1786/87: ‘kałuża Rudawka’, dziś *Rudawka*, n. ter., Gosławice, gm. Miękinia, dlnśl., NGŚ XII 16.

W odcieniach koloru czerwonego pojawia się jeszcze *rdzawy*, znany w staropolszczyźnie jako ‘mający kolor rdzy’ (SStp IX, 445), ‘czerwonobrunatny’ (SpXVI, XXXV 176), ‘rudawy, rdzy pełen’ (SL V 33–34) i poświadczony m.in. w nazwach wodnych: *Rdzawka* 1951, rzeka, l. dopł. Kłodnicy, dorz. Odry, NGŚ XI 118; *Rotwasser fl.*[oss] 1660, pol. *Rdzawa* (też *Czerwony Potok*), potok, dorz. Bystrzycy, Odra, NGŚ XI 118, ESHP.

Kolor *purpurowy* ‘krwistoczerwony’ (SWil II 1330), ‘koloru purpury, czerwonokrwisty, szkarłatny’ (SW V 436); ‘ciemnoczerwony z odcieniem fioletowym’ (SJPdor VII 735) pojawia się tylko w nazwie polskiej *Purpurowe Jeziorko*, też *Czerwone Jeziorko*, która pierwotnie brzmiała *Schwefelkies Grube* 1998: niem. ‘kopalnia pirytu’, wyrobisko po kopalni łupków pirytowych, koło Wieściszowic, gm. Marciszów, dlnśl., NGŚ XI 72⁸.

⁸ *Purpurowe Jeziorko* jest elementem kompleksu *Kolorowe Jeziorko*, związanego z istnieniem w tym miejscu kopalni pirytu. Nazwy kolorów zwracają uwagę na skład chemiczny ścian i wyrobiska: *Purpurowe Jeziorko* swoją barwę zawdzięcza roztworowi kwasu siarkowego, *Żółte Jeziorko* wypełnia woda o żółtawym zabarwieniu, *Niebieskie Jeziorko*, zwane także *Lazurowym*, *Szmaragdowym* lub *Błękitnym*, swój kolor ma dzięki związkom miedzi, a *Zielone Jeziorko* (nazwane tak ze względu na odbijające się w nim drzewa) podczas powodzi nazywano też *Czarnym Jeziorkiem*; por. <https://kolorowejeziorko.pl/historia>, https://pl.wikipedia.org/wiki/Kolorowe_jeziorko (dostęp: 19.02.2021).

Zupełnie sporadycznie KUNM zdecydowała się przetłumaczyć niemieckie *rot* na *różowy*: *Rothe Hübel* przed 1945, pol. *Różanka*, góra, Wzgórza Lewińskie, Góry Stołowe, NGŚ XII 12. Nazwy polskie kojarzące się z tym kolorem nawiązują prawie zawsze do niemieckiego rzeczownika *Rose* 'róża'.

2.4. Niem. *kupfer* / *miedziany*

Niemiecki człon *kupfer* może oznaczać rzeczownik *Kupfer* 'czerwonawy metal nieszlachetny', jak i przymiotnikowy *kupfer-*, występujący w połączeniach typu *kupfergeld* 'miedziane monety' (sam przymiotnik *kupfern* w nazwach nie występuje). W słowniku Grimmów jest też mowa o kolorze miedzianym, np. *twarzy* (DWB).

W języku polskim przymiotnik *miedziany* używany jest w znaczeniu 'zrobiony z miedzi, związany z miedzią, podobny do miedzi' (SSStp IV 219; SWil I 655). Interesujące nas znaczenia podają słowniki od XVI wieku: 'koloru miedzi, rudy' (SpXVI, XIII 565); *miedziany* i *miedziowy* to 'przymiotnik od miedź (zawierający miedź lub koloru miedzi)', por. też *miedzianka* górń. 'ruda miedziana' (SW II 952–953); *miedziany* 'zrobiony z miedzi', ale też 'koloru miedzi; o odcieniu pomarańczowo-czerwonym, rdzawym' (SJPDor IV 634).

Nazwy z niemieckim elementem nawiązującym do miedzi i koloru miedzianego to: *Kupferhübel* 1941: niem. 'miedziowe zbocze', pol. *Miediak*, os. do Nowej Rudy, dlnśl., NGŚ VII, 135; *Kupferberg* 1784: niem. 'miedziana góra', pol. *Miedziana*, też *Miedziana Góra*, wś, gm. Tarnów Opolski, opol., NGŚ VII, 135 (to nazwa przeniesiona, gdyż nie było tu miedzi); *Cupra* 1346, *Koppher*, *Kopphir* 1404: niem. *Kopfer* 'miedź', łac. *cuprum*, wś, gm. Sulików, dlnśl., NGŚ VII, 135; *Kupferberger Steine* przed 1945, pol. *Miedziane Skąły*, skały, Rudawy Janowickie, Sudety Zach., NGŚ VII, 136; *Kupfferberg* 1605, pol. *Miedzianka*, wś, gm. Janowce Wielkie, dlnśl., NGŚ VII, 136; *das flyss die Kopper* 1503, pol. *Miedzianka*, rzeka, p. dopł. Nysy Łużyckiej, Odra, NGŚ VII, 136, ESHP.

2.5. Pol. *szary* / *siwy* / *szady* / niem. *grau*

Odcienie szarości są charakterystyczne przede wszystkim dla nazw polskich. Określenie *szary* jest w tej grupie najbardziej neutralne, w staropolszczyźnie 'ciemnopopielaty, może też niebieski' (SSStp VIII 535), ale później już najczęściej 'mający kolor mieszany z czarnego i białego' (SWil II 1619), 'ciemnosiwy, popielaty' (SW VI 571), 'białoszary, jasnoszary, jasnopopielaty' (SJPDor VIII 245), też 'ciemny, mroczny' (SJPDor VIII 1029). Kolor ten jest podstawą nazw: *Szary dol* ok. 1934, n. ter., wś Smolnica, gm. Sośnicowice, śl., NGŚ XIII 129;

Scharzinafeld, Zarzinafeld ok. 1934, pol. *Szarzyna*, n. ter., wś Grodzisko, gm. Strzelce Opolskie, opol., NGŚ XIII 130.

W języku staropolskim *siwy* w znaczeniu 'białoszary' był raczej zastrzeżony dla maści konia, ogólnie zaś oznaczał 'niebieskofioletowy, może też ciemnoniebieski' (SStp VIII 213), później częściej 'będący koloru między białym a czarnym' (SWil II 1586; SL V 273), 'odznaczający się kolorem białym, wpadającym nieco w czarny', por. *siwe wody, siwe skały*, 'białoszary, jasnoszary, jasnopopielaty' (SJPDor VIII 245), chociaż „Słownik warszawski” notuje też 'niebieski, modry, błękitny' (SW VI 124). Na Śląsku istnieją polskie nazwy pochodzące od tego przymiotnika, np.: *Siwka* 1951, rzeka, l. dopł. Prószkowskiego Potoku dorz. Odry, NGŚ XII 98, ESHP; *Schiwki* ok. 1934, dziś *Siwki*, n. ter. w Ściborzycach Wielkich, gm. Kietrz, opol., NGŚ XII 98. Niemieckie *Graue Allee* ok. 1954: niem. 'szara aleja' KUNM przetłumaczyła jako *Siwa Aleja*, droga w daw. pow. niemodl., NGŚ XII 97.

Ciekawym reliktem przeszłości jest określenie koloru *szady*, pochodzące od stp. *szady* 'siwy, pokryty siwizną', już w staropolszczyźnie występujące prawdopodobnie w nazwach terenowych, por. *szady kierz* (SStp VIII 529)⁹. Przymiotnik ten nie jest znany współcześnie, zaniknął prawdopodobnie w ciągu XVII wieku (Zaręba, 1954, s. 14), w „Słowniku wileńskim” i u Lindego jest już tylko przymiotnik *szadawy* 'popielaty' (SL V 544; SWil II 1612). W kartotece „Słownika gwar śląskich” notuje się apelatyw *szady* w znaczeniu 'siwy, szroniasty' (SGŚ kart.), które zapisało się także w nazwach terenowych i wodnych: *Schade-Lugi* ok. 1934, pol. *Szade Lugi*, n. ter., wś Dąbrówka, gm. Wielowieś, śl., NGŚ XIII 126; *Szadok* 1772, cz. Katowic, śl., NGŚ XIII 126; *Szadzica* 1951, rzeka, l. dopł. Średzkiej Wody, NGŚ XIII 127.

2.6. Niem. *blau* / pol. *modry* / *siny*

Niemiecki przymiotnik *blau* oznacza 'niebieski', związany z kolorem nieba i skał, zawierający w sobie gamę kolorów od jasnoniebieskiego, błękitnego, po ciemnoniebieski, kobaltowy i jasnofioletowy (DWB). Element *blau* w nazwach niemieckich realizowany jest jako polskie *modry* i *siny*. Takie decyzje KUNM potwierdzają znaczenia tych leksemów w polszczyźnie.

Siny od doby staropolskiej miał znaczenie 'niebieskofioletowy, może też ciemnoniebieski, niebieski wpadający w czarny' (SStp VIII 205), 'ciemniejszy od błękitnego' (SWil II 1484), 'niebieski, modry' (SW VI 116), 'niebieskofioletowy, czasem z odcieniem szarym, reg. ciemnoniebieski', może miał też związek

⁹ Przykłady wykluczają raczej znaczenie 'kosmaty, najeżony, rozczochrany' (SW VI 553), tak jak w języku kaszubskim 'rozłożysty, rozgałęziony' (o lesie)

z określeniem *siny kamień* ‘siarczan miedzi’ (SJPDor VIII 233). Poświadczone nazwy polskie pochodzą od niemieckiego *blau*: *Blaue Steine* 1989, pol. *Sine Skalki*, góra, Wysoki Grzbiet, G. Izerskie, Sudety Zach., NGŚ XII 94; *Blauer Berg* 1928, pol. *Siniak*, góra, Grupa Śnieżnika, Sudety Wsch., NGŚ XII 94.

Modry w staropolszczyźnie oznaczał ‘niebieski lub fioletowy’ (SSStp IV 323), w XVI wieku ‘niebieski o dużej intensywności: nasycony niebieski, ciemnoniebieski, fioletowy’ (SpXVI 568), później już tylko ‘błękitny, niebieski’ (SWil I 675), ‘bławatny, szafirowy’ (SW II 1028); ‘niebieski o dużej intensywności, ciemnoniebieski, ciemnobłękitny’ (SJPDor V 799). Element ten zachował się tylko w jednej nazwie śląskiej: *Blaustein* przed 1945: niem. *blau* ‘niebieski’, *der Stein* ‘kamień’, pol. *Modrak*, góra, Wzgórza Radomickie, Pog. Izerskie, Sudety Zach., NGŚ VIII 51.

Interesujące jest to, że brak w nazewnictwie polskim określić *błękitny* czy *niebieski* (wyjątek stanowi *Niebieskie Jezioro*¹⁰, zwane także *Lazurowym*). Należy to tłumaczyć tym, że sam leksem *niebieski* w znaczeniu ‘koloru nieba’ notowany jest w „Słowniku polszczyzny XVI wieku” z niewielkimi przykładami użycia, a u Lindego dopiero z końca XVII wieku (por. Zaręba, 1954, s. 41).

2.7. Inne, rzadko występujące kolory

Leksem *zółty* znany był w staropolszczyźnie i oznaczał ‘mający barwę siarki, słonecznika czy złota’ (SSStp XI 598) i to on przede wszystkim określał kolor złota w gwarach (Zaręba, 1954, s. 33). Podobnie jak *złoty*, symbolizował życie i płodność oraz związany był z jasnością, ogniem i Bogiem (Libera, 1987, s. 126). W toponimii śląskiej (podobnie jak w polskiej) występuje niezwykle rzadko, por. *Gelblach* 1929, pol. *Żółta Woda*, *Żółty Potok*, potok, p. dopł. Nysy Łużyckiej, dorz. Odry, NGŚ XVI 190, ESHP.

Niemieckie *braun* ‘brązowy, brunatny’ nie ma dokładnego tłumaczenia w nazwach polskich. Niemiecka nazwa *Brauner Berg* to pol. *Rudzik* (góra, Sokole Góry, Rudawy Janowickie, Sudety Zach., NGŚ XII 24). Szukając odpowiedzi na pytanie, dlaczego elementy *brunatny* i *brązowy* tak rzadko pojawiają się w nazwach geograficznych, należy zwrócić uwagę na to, że koloru brązowego rzadko używa się do nazwania koloru gleby, a sam wyraz notowany jest dopiero w XIX wieku w „Słowniku wileńskim” (SWil I 108). Poza tym *brunatny* w gwarach oznacza także ‘purpurowy i fioletowy’ i ‘ciemny’ (Zaręba, 1954, s. 26), a istniejące połączenia gwarowe mają wyraziste ograniczenia łączliwości (np. *gniada sierść*, *śniada cera*, por. Różycka, 2001, s. 80).

¹⁰ Por. <https://kolorowejeziorka.pl/historia> (dostęp: 19.02.2021).

3. WNIOSKI

Analiza wybranej grupy nazw pokazała, jak wiele problemów wiąże się z omawianymi nazwami, jak różne są sposoby adaptacji tych nazw i jak trudne jest potwierdzenie konkretnych znaczeń. Współistnienie na opisywanym terenie nazw polskich i niemieckich stanowi, z jednej strony, bogactwo językowe i kulturowe, ale z drugiej strony powoduje wiele problemów interpretacyjnych.

Wiele powojennych nazw polskich z członami określającymi kolor nie nawiązuje w żaden sposób do wcześniejszych niemieckich nazw przedwojennych. Zdarza się jednak i tak, że nawiązania Komisji Ustalania Nazw Miejscowych mogą wskazywać na pewne konotacje i asocjacje repolonizowanych nazw, np. *Złoty Stok* pierwotnie nosił nazwę *Reichenstein* 'bogaty gród' (*Richinstein* 1293, NGŚ XVI 160), co pokazuje związek znaczeniowy wyrazu *złoty* i *bogaty*. „Słownik wileński” jako drugie znaczenie leksemu *złoty* podaje przecież 'cenny, kosztowny, uszczęśliwiający, szczęśliwy, wyborny, drogi' (SWil II 2225).

Czasem zmiany nazw zdają się przeczyć temu, że konkretna nazwa koloru miała znaczenie, np.: niemiecka nazwa *Farbenstein* przed 1945: niem. 'kolorowy' to pol. *Czerwone Skalki* (też *Kolorowy Kamień*, skałki, daw. pow. jel., NGŚ II 70); *Schwarzes Floss* to pol. *Czerwony Potok* (potok, daw. dopł. Kamienicy, dorz. Bobru, Odra, NGŚ II 71), a *Gold Br.[unnen]* 1938 to pol. *Srebrnik*, też *Śnieżna Woda* (źródło w Masywie Raduni, NGŚ XIII 13, ESHP).

W większości jednak nazwy powojenne są dokładnymi tłumaczeniami nazw niemieckich lub znaczeniowo nawiązują do nich. Jest to dowód na to, że nazwy kolorów występujące w śląskich nazwach geograficznych są istotnymi określeniami właściwości nazywanych obiektów. Prócz odniesień do realnych znaczeń, obrazu naturalnych cech krajobrazu wraz z minerałami, kruszcami i glebami nazwy te są nośnikami znaczeń przenośnych i konotacyjnych.

WYKAZ SKRÓTÓW

bol. — bolesławiecki
 cz. — część
 dopł. — dopływ
 daw. — dawny
 dorz. — dorzecze
 dlnśl. — dolnośląskie
 G. — Góry
 gm. — gmina
 jel. — jeleniogórski
 kart. — kartoteka
 krap. — krapkowicki
 l. — lewy

lubus. — lubuskie
lwów. — lwówecki
mil. — milicki
mto — miasto
nam. — namysłowski
niem. — niemiecki
niemodl. — niemodliński
n. ter. — nazwa terenowa
ok. — około
opol. — opolskie
os. — osada
p. — prawy
pol. — polski
przys. — przysiółek
śl. — śląskie
Środ. — Środkowe
wałb. — wałbrzyski
woł. — wołowski
Wsch. — Wschodnie
wś — wieś
Zach. — Zachodnie
záb. — ząbkowicki
żag. — żagański
żar. — żarski

LITERATURA

- Czachorowska, M. i Stypa, H. (2010). Porównania prototypowe barw w językach polskim i niemieckim [Prototype comparisons of colours in the Polish and German languages]. *Linguistica Bidgostiana*, 7, 7–58.
- DWB = *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm (1852–1954)*. Digitalisierte Fassung im *Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities*, Version 01/21. <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB> (dostęp: 22.06.2021).
- Duma, J. (2003). Nazwy rzek polskich ze słowiańskim przymiotnikowym określeniem barwy wody [Names of Polish rivers with the Slavic adjective term for the colour of water]. W: M. Biolik (red.), *Metodologia badań onomastycznych* [Onomastic Research Methodology] (s. 385–409). Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie.
- ESHPI = *Elektroniczny słownik hydronimów Polski* [Electronic Dictionary of Hydronyms of Poland] (b.d.). Instytut Języka Polskiego PAN. <https://eshp.ijp.pan.pl> (dostęp: 22.06.2021).
- Gaponenko, I. (2019). The colour names in Belarusian, Russian and Polish toponyms: frequency ways of implementation of semantics, ethnic meaningful characteristics. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio FF*, 37, 41–53.
- Gonigroszek, D. (2008). Językowy obraz świata barw i kolorów jako przykład kulturowych różnic w językach [The linguistic image of the world of colours as an example of cultural differences in languages]. *Językoznawstwo*, 1(2), 91–99.
- Grodzicki, A. (2002). Osady złotonośne okolic Głucholaz w świetle badań geologicznych [Gold-bearing settlements in the Głucholazy area in the light of geological research]. W: P. Chrobak, M. Dąbkowska i P. Szymkiewicz (red.), *Europejskie dziedzictwo górnictwa złota na terenie*

- Glucholaz i Złatych Hor* [The European Gold Mining Heritage in Glucholazy and Złate Hory] (s. 50–56). Glucholazy: „Aneks”.
- Jakus-Borkowa, E. (1989). Przymiotniki właściwościowe w hydronimii polskiej [Property adjectives in Polish hydronymy]. W: K. Rymut (red.), *Hydronimia słowiańska. Materiały z IX Konferencji Komisji Onomastyki Słowiańskiej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów. Mogilany, 16.–18.09.86* [Slavic Hydronymy. Materials from the IX Conference of the Slavic Onomastics Commission at the International Committee of Slavists. Mogilany, September 16–18, 1986] (s. 141–149). Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Jurek, K. (2011). Znaczenie symboliczne i funkcje koloru w kulturze [The symbolic meaning and functions of colour in culture]. *Kultura — Media — Teologia*, 4, 68–80.
- Kolorowe Jeziorka* [Colourful Lakes] (b.d.). https://pl.wikipedia.org/wiki/Kolorowe_jeziorka (dostęp: 19.02.2021).
- Kolorowe Jeziorka w Rudawach Janowickich* [Colourful Lakes in the Rudawy Janowickie] (b.d.). Historia. <https://kolorowejeziorka.pl/historia> (dostęp: 19.02.2021).
- Lech-Kirstein, D. (2021). Konotacje nazw barw w toponimii i hydronimii śląskiej (*czarny, biały, zielony*) [Connotations of colour names in Silesian toponymy and hydronymy (*black, white, green*)]. *Prace Językoznawcze*, 23(2), 91–103.
- Libera, Z. (1987). Semiotyka barw w polskiej kulturze ludowej [Colour semiotics in Polish folk culture]. *Etnografia Polska*, 31(1), 115–138.
- Madeja, A. (2010). Skąd pochodzą polskie nazwy kolorów [What is the origin of Polish names of colours]. *Postscriptum Polonistyczne*, 2(6), 197–217.
- Mikoś, T. (2002). XVI-wieczne sztolnie odwadniające na Śląsku [16th century drain drifts in Silesia]. W: P. Chrobak, M. Dąbkowska i P. Szymkowicz (red.), *Europejskie dziedzictwo górnictwa złota na terenie Glucholaz i Złatych Hor* [The European Gold Mining Heritage in Glucholazy and Złate Hory] (s. 81–93). Glucholazy: „Aneks”.
- Myszka, A. (2006). *Toponimia powiatu strzyżowskiego* [Toponymy of the Strzyżów District]. Rzeszów: Wydawnictwo URz.
- NGŚ = Rospond, S. (1970). *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska* [Etymological Dictionary of the Geographical Names of Silesia] (t. I) Borek, H., Rospond, S. (red.). (1985–1986); (t. II–III); Borek, H. (red.). (1988) (t. IV). Warszawa–Wrocław: PWN; Sochacka, S. (red.). (1991–2016) (t. V–XVII). Opole: Instytut Śląski.
- Różycka, I. (2001). Mikrotoponimy motywowane przez nazwy kolorów w kartotece *Słownika nazw terenowych Polski* [Microtoponyms motivated by the names of colours in the file of the *Dictionary of Polish Field Names*]. W: K. Michalewski (red.), *Współczesna leksyka* [Contemporary Lexis], II (s. 76–88). Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- SGŚ = Wyderka, B. (red.). (2000–2020). *Słownik gwar śląskich* [A Dictionary of Silesian Dialects] (t. I–XVII). Opole: Instytut Śląski (i kartoteka).
- SJPDor = Doroszewski, W. (red.). (1958–1968). *Słownik języka polskiego* [Dictionary of the Polish Language] (t. I–X). Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SL = Linde, S.B. (1951). *Słownik języka polskiego* [Dictionary of the Polish Language] (t. I–VI). Warszawa: PIW.
- SpXVI = Mayenowa, M.R. i Peplowski, F. (red.). (1966–1995). *Słownik polszczyzny XVI wieku* [Dictionary of the Polish Language of the 16th Century] (t. 1–34), Mrowcewicz, K. i Potoniec, P. (red.), t. 35–37; Wilczewska, K., Woronczakowa, L. i in. (t. 27–37). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SPJS = Sieradzka-Baziur, B. (red.). (b.d.). *Słownik pojęciowy języka staropolskiego* [A Conceptual Dictionary of the Old Polish Language]. Instytut Języka Polskiego PAN. <https://spjs.ijp.pan.pl> (dostęp: 22.03.2021).
- SStp = Urbańczyk, S. (red.). (1953–2002). *Słownik staropolski* [The Old Polish Dictionary] (t. I–XI). Wrocław–Warszawa–Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.

- SW = Karłowicz, J., Kryński, A.A. i Niedźwiedzki, W. (red.). (1952–1953). *Słownik języka polskiego* [Dictionary of the Polish Language] (t. I–VIII). Warszawa: PIW.
- SWil = Zdanowicz, A. (red.). (1861). *Słownik języka polskiego* [Dictionary of the Polish Language] (t. I–II). Wilno: Wydawnictwo M. Orgelbranda.
- Tokarski, R. (2004). *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie* [Colour Semantics in the Contemporary Polish Language]. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wierzbička, A. (1999). Znaczenie nazw kolorów i uniwersalia widzenia [The meaning of colour names and the universals of vision]. W: J. Bartmiński (red.), *Język — umysł — kultura* [Language — Mind — Culture] (s. 405–449). Warszawa: PWN.
- Zaręba, A. (1954). *Nazwy barw w historii i dialektach języka polskiego* [Colour Names in the History and Dialects of the Polish Language]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

SUMMARY

SILESIA GEOGRAPHICAL NAMES MOTIVATED BY COLOUR TERMS

The subject of the paper is Silesian geographical names motivated by colour terms. The analysis comprised Polish and German appellative-derived names of inhabited and uninhabited buildings as well as oronyms and hydronyms. The term *colour* appearing in the title is broadly understood as every element naming a colour, deriving from a colour term or evoking associations with a colour term. The analytical part contains a description of particular colour terms constituting the basis for proper names, with their meanings, connotations and prototypes. It is followed by a presentation of geographical names in which colour terms are elements of juxtapositions, simple compounds and closed compounds, as well as bases for derived names. Polonised and transitional names were also considered in order to emphasize certain phenomena. Apart from the basic colour referring to Silesia (such as *black, green, white, red*) the bases for proper names can be non-basic colours, such as *golden, silver, copper, ginger* as well as more rarely used: *purple, azure, grey, greyish*. It can be concluded from the analysis that colour names motivated by colour terms not only present a real colour palette but also preserve the image of surface formation, hydrography and the natural characteristics of the landscape, with the minerals, metals and soils in the area, and they can be carriers of valuation and emotion as well.

Keywords: geographical names, names of hues/colours, Silesia